

УДК 343

V. Matviychuk

SOCIAL-LEGAL CONDITIONALITY OF THE CRIMINAL PROHIBITION PROVIDED FOR UNDER ARTICLE 236 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE

В.К. Матвійчук

*доктор юридичних наук,
професор, перший проректор
ВНЗ «Національна академія управління»*

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВА ОБУМОВЛЕНІСТЬ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ЗАБОРОНИ, ПЕРЕДБАЧЕНОЇ СТАТТЕЮ 236 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. З'ясування питання соціально-правової обумовленості кримінально-правової заборони, передбаченої ст. 236 Кримінального кодексу України (далі – КК України), має важливе значення для теорії кримінального права, законотворчої діяльності та практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З'ясуванням зазначених проблем у різні періоди займалися такі вчені, як: С.Б. Гавриш, О.О. Дудоров, Н.О. Лопашенко, І.О. Харь, К.М. Оробець, В.О. Навроцький та ін. Проте до цього часу зазначена проблема не знайшла свого належного вирішення.

Мета статті полягає у дослідженні соціально-правової обумовленості кримінально-правової заборони, передбаченої ст. 236 КК України.

Основні результати дослідження. Соціально-правова обумовленість кримінально-правової заборони діяння, передбаченого ст. 236 КК України, охоплює вивчення тих особливостей соціально-економічних і правових умов життя, що потребують юридичного врегулювання певних суспільних відносин, які мають здатність відображати об'єктивні потреби суспільного життя. Виявляючи потреби суспільства в певному виді правового регулювання, соціальна обумовленість пояснює вибір юридичних засобів їх задоволення, в тому числі й кримінально-правової охорони. У цьому контексті слід погодитися з твердженням К.М. Оробець, що ефективність кримінально-правових норм (тобто заборон) насамперед визначається ступенем їх відповідності конкретним умовам суспільства, за яких вони діють [1, с. 9]. Криміналізація та декриміналізація, теоретичне і законодавче відмежування злочинів від аналогічних адміністративних правопорушень невід'ємно пов'язані з дослідженням чинників, що характеризують конкретні діяння як суспільно-небезпечні та кримінально-протиправні [1, с. 9].

Кримінально-правова охорона правомірної діяльності, яка стосується суспільних відносин, що забезпечують умови з охорони стану навколишнього природного середовища, за якого забезпечується погіршення умов життєдіяльності людини, флори і фауни в частині нормативно визначеного порядку виконання робіт, пов'язаних з експертизою проєктів, з проєктуванням, будівництвом, експлуатацією об'єктів, потенційно шкідливих для навколишнього природного середовища, включає систему заходів, центральне місце серед яких займають правові. Серед правових засобів важливим фактором втілення в життя тієї чи іншої кримінально-правової норми є її соціально-правова обумовленість, тому, на наш погляд, соціальна обумовленість кримінальної відповідальності за порушення правил екологічної безпеки не вичерпує з'явлення кримінально-правової заборони, як це впливає з праць деяких вчених [1, с. 9]. На формулювання такої заборони впливають і правові чинники.

На наше переконання, вчені аргументовано вказують на важливість і необхідність дослідження та розробки загальних і спеціальних положень соціально-правової обумовленості закону про кримінальну відповідальність, у нашому випадку ст. 236 КК України. Проте дослідження цієї проблеми неможливе без врахування такої ознаки, як суспільна небезпечність злочину, з якою пов'язана мінливість переліку видів діянь, які законодавець визнає кримінально-протиправними і карними. Враховуючи те, що суспільна небезпечність є ознакою злочину, а також те, що особливості юридичної конструкції складу різних злочинів, в тому числі й аналізованого, також зазнають змін, що є проявом реагування законодавця на поточні вимоги конкретно-історичного розвитку суспільства, тобто є правовою діяльністю, то потрібно досліджувати не лише соціальну обумовленість норми (ст. 236 КК України), а й правову обумовленість цієї заборони. Слід зазначити, що питання соціально-правової обумовленості кримінально правової заборони у юридичній літературі немає однозначного. Так, В.І. Борисов наполягає на тому, що соціально-правова обумовленість кримінального закону визначається різноманітними за значущістю соціальними, економічними, політичними, психологічними, правовими та іншими чинниками, встановлення й розкриття яких надає можливість пояснити необхідність кримінально-правової охорони певних суспільних відносин, прогнозувати розвиток тих чи інших інститутів кримінального законодавства, підвищити обґрунтованість змісту закону [2, с. 28]. В.М. Кудрявцев вказує на те, що будь-який злочин вчиняється не в порожнечі, а при визначених умовах, які залежать від природних чинників чи від дії людей, а отже, це означає, що ці умови можуть бути фізичними, організаційними чи психологічними, і, зазвичай, ті й інші забезпечують злочинцеві доступність обсягів, засобів і способів вчинення задуманого посягання, відносну безпечність для нього і співучасників тощо [3, с. 117]. В.Д. Філімонов стверджує, що підставою правових норм, що встановлюють кримінальну відповідальність, є небезпека заподіяння шкоди суспільним відносинам [4, с. 121]

На переконання Г.О. Злобіна та С.Г. Келіної, недостатньо констатувати факт соціальної обумовленості закону, необхідно ще й розкрити спосіб, яким здійснюється «перелив» суспільної потреби в норму кримінального права [5,

с. 106]. Вчені визначають, що суспільна небезпечність не єдина підстава криміналізації, і розрізняють підстави криміналізації та криміналізаційні приводи [5, с. 106]. Під підставами розуміються процеси, що відбуваються в матеріальному та духовному житті суспільства, розвиток яких визначає об'єктивну необхідність утворення чи усунення тієї чи іншої кримінально-правової норми, тоді як криміналізаційні приводи розглядаються як поодинокі події, що привертають увагу законодавця і впливають на громадську думку [5, с. 107]. Натомість В.О. Навроцький наполягає на тому, що до соціальної обумовленості слід відносити соціальні та соціально-психологічні фактори, які обумовлюють суспільну необхідність і політичну доцільність встановлення кримінальної відповідальності за те чи інше діяння (до них відносять суспільну небезпечність діяння, його значну поширеність, домірність позитивних і негативних наслідків криміналізації та кримінально-політичну адекватність криміналізації [6, с. 114]). У той же час М.Й. Коржанський стверджує, що соціальна обумовленість кримінально-правової охорони визначається в основному соціальною цінністю суспільних відносин, економічними факторами й ефективністю правової охорони [7, с. 28]. П.С. Тоболкін переконаний, що навіть у найкоротшій характеристиці проблема соціальної обумовленості кримінально-правових норм полягає в розкритті економічних, політичних, моральних та інших факторів, що викликають необхідність існування норм кримінального права, оскільки правотворча діяльність не може бути ізольована від тих соціальних процесів, які відбуваються в суспільному житті і так чи інакше впливають на формування правових норм [8, с. 5–7].

Нам імпонує думка В.К. Глистіна, який вважає, що наука кримінального права не може обмежуватися догматичним аналізом норм, інакше вона буде здатною правильно вказати на суспільну небезпечність діяння, надати обґрунтовані висновки про застосування норм, їх зміну відповідно до вимог практики [9, с. 13]. На важливості дослідження соціального підґрунтя кримінального права ще більше наголошує В.М. Коган, зазначаючи, що кримінально-правова наука являє собою не більше, ніж засіб для досягнення мети, яка поставлена перед суспільством [10, с. 124].

Отже, вірною є позиція В.І. Борисова та О.О. Пащенко, які стверджують, що соціальна обумовленість (на наше переконання, соціальна-правова обумовленість) встановлення та збереження кримінальної відповідальності за певні злочини є невід'ємною складовою частиною їх кримінально-правової характеристики [11, с. 181].

Сучасна ситуація у сфері кримінально-правової охорони суспільних відносин, що забезпечують умови з охорони стану навколишнього природного середовища, за якого забезпечується попередження погіршення умов життєдіяльності людини, флори і фауни в частині нормативно визначеного порядку виконання робіт, пов'язаною з експертизою проєктів, з проєктуванням, будівництвом, експлуатацією об'єктів, потенційно шкідливих для навколишнього природного середовища, потребує підвищення ефективної дії правових норм, передбачених ст. 236 КК України, без чого посилення боротьби з цими злочинами є надто проблематичним.

На нашу думку, кримінально-правова охорона досліджуваних суспільних відносин є ефективною лише за умови додержання науково обґрунтованих принципів криміналізації суспільно небезпечних діянь, з'ясування передумов заборони. Незважаючи на зміни в українському кримінальному законодавстві, проблема криміналізації (декриміналізації) діянь у цій сфері, як показує аналіз чинних кримінальних і адміністративно-правових норм та інших нормативних актів, їх соціальна обумовленість, узагальнення практики їх застосування, залишаються досить актуальними [12, с. 336].

Загальновизнаним залишається положення про те, що достатньо ефективною може бути не лише соціально обумовлена правова норма, а саме така, що відображає об'єктивні потреби кримінально-правової охорони найбільш важливих суспільних відносин [12, с. 12]. Процес віднесення тих або інших діянь до злочинних іменується в науці кримінального права – криміналізацією [13, с. 28], тому акцентуємо увагу на тому, що змістовним ядром науки та галузі кримінального права виступають кримінально-правові норми, у нашому випадку норми, що містяться у ст. 236 КК України. Кожна з них являє собою певний стандарт поведінки суб'єктів кримінально-правових відносин [14, с. 136]. Виявлення діянь, які мають типову спільність (спорідненість) і характеризуються суспільною небезпечністю, є одним із основних завдань державної політики [15, с. 6]. Цей процес іменується колоритним терміном «криміналізація діянь», оскільки криміналізація має об'єктивний характер, в якому кримінально-правова норма конструюється таким чином, щоб якнайбільш повно відтворити ту або іншу реально існуючу властивість суспільно небезпечних явищ [16, с. 20]. Таким чином, правовий феномен діяння, в нашому випадку злочину, передбаченого ст. 236 КК України, слідує за його соціальною правовою основою. Відповідно, злочинність є, безсумнівно, феноменом соціальним і характерним для суспільства як певна його властивість [17, с. 74].

Виходячи із зазначеного вище та аналізу джерел із кримінального права, можна стверджувати, що у законодавстві України, а також у законодавстві майже всіх зарубіжних держав відсутні положення, що регламентують критерії та процедури криміналізації діянь. Єдиним серед досліджених нами кримінальних кодексів, у якому визначені підстави, приводи, умови та процедура криміналізації діянь, є Кримінальний кодекс Іспанії. Так, у ст. 1 цього Кодексу зазначається, що суд або суддя, отримавши відомості про які-небудь дії чи бездіяльність, що не є караними за законом, але заслуговують покарання, повинні утриматись від провадження у справі і надати на розгляд уряду доводи, за якими дане діяння «вимагає застосування кримінальної санкції» [18, с. 90].

З приводу передумов криміналізації суспільно небезпечних діянь взагалі, і, зокрема, передбаченого ст. 236 КК України, відсутня єдність позицій. Так, на думку Ю.А. Турової, аналіз передумов криміналізації суспільно небезпечних діянь належить до сфери досліджень кримінологічної спрямованості, зокрема це стосується питань запровадження кримінологічної експертизи існуючих і нових кримінально-правових законів [19, с. 13]. Друга точка зору з приводу передумов криміналізації була озвучена в 1989 р. у рішеннях Всесоюзної науково-практичної конференції з обговорення проблем криміно-

логічного обґрунтування кримінально-правових норм: «...соціальне обґрунтування кримінально-правової норми за значущістю елементів, що її зумовлюють, є переважно криминологічним, становить криминологічне підґрунтя останньої і є предметом не кримінального права, а широкого спектра суспільних наук, у тому числі соціології, а в юридичній їх царині – предметом криминології» [20, с. 12]. Автори третьої точки зору В.М. Кудрявцев і В.Е. Ємінов вважають, що проблемами криміналізації та декриміналізації діянь повинна займатися не тільки наука кримінального права [21, с. 46–50]. П.Л. Фріс визначає криміналізацію як «...процес виявлення суспільно небезпечних видів людської поведінки, визнання на державному рівні необхідності, можливості і доцільності кримінально-правової боротьби з ними й, у випадку позитивної відповіді на ці питання, закріплення їх у законі як злочинів» [22, с. 20–21]. Дещо подібними за змістом є також визначення криміналізації, наведені у [23, с. 37–43; 24, с. 108; 25, с. 65; 26, с. 23; 27, с. 18]. Й.П. Айдаров наполягає на тому, що криміналізацією є визначення в кримінальному законі суспільно небезпечного, винного і караного діяння [28, с. 108]. Сюй Дисинь стверджує, що криміналізація – це встановлення законодавцем кримінальної відповідальності за суспільно небезпечні діяння у формі кримінально-правової норми [29, с. 25]. Під криміналізацією слід розуміти як процес, так і результат визначення певних видів діянь злочинними і караними [30, с. 81].

Детальний аналіз існуючих точок зору дає нам підстави стверджувати, що потрібно відрізнити поняття «соціально-правової обумовленості криміналізації діянь» від поняття «криміналізації діянь», а отже, стверджувати, що криміналізацією є як процес, так і результат визначення певних видів діянь (у нашому випадку, діяння, передбаченого ст. 236 КК України) злочинними і караними. Ця проблема є предметом науки кримінального права. Натомість соціально-правова обумовленість криміналізації діянь, у тому числі й проаналізованого, є чинниками, причинами криміналізації діянь.

Вивчення різних джерел, що стосуються передумов криміналізації діянь, наводить нас на думку, що існують різноманітні класифікаційні системи таких передумов. Поряд з терміном «передумова» або «обумовленість» вживаються й інші терміни: «принципи», «критерії», «умови», «підстави», «чинники», «приводи», «зумовлюючі фактори», «соціальні фактори». Слід погодитися з думкою Ю.А. Турлової, що зазначені терміни виступають як синоніми і означають одне й те саме – головні обставини, на яких ґрунтується, засновується визначення суспільної небезпечності злочину, а розмежування цих термінів має умовний характер [19, с. 14]. Така позиція підтверджує те, що зміст даних понять значною мірою збігається [31, с. 250].

Вирішуючи проблему передумов (підстав) чи факторів криміналізації діянь, в тому числі і передбачених ст. 236 КК України, на наш погляд, важливо навести визначення, запропоноване В.М. Кудрявцевим: «Підставами криміналізації виступають процеси, що відбуваються в матеріальному й духовному житті суспільства, розвиток яких породжує об'єктивну необхідність кримінально-правової охорони тих чи інших цінностей» [16, с. 204].

У цьому дослідженні проаналізована соціально-правова обумовленість кримінально-правової заборони порушення правил екологічної безпеки, а отже, отримані відповіді на запитання, що саме є підґрунтям та основою закріплення таких заборон у законі (ст. 236 КК України).

Соціальна обумовленість будь-якої кримінально-правової норми у чинному законодавстві про кримінальну відповідальність визначається різними за значимістю соціальними, політичними, психологічними та іншими чинниками, встановлення і розкриття яких дозволяє аргументувати необхідність кримінально-правової охорони відносин, що забезпечують умови з охорони стану навколишнього природного середовища, за якого забезпечується попередження погіршення умов життєдіяльності людини, флори і фауни в частині нормативно визначеного порядку виконання робіт, пов'язаних з експертизою проєктів, з проєктуванням, будівництвом, експлуатацією об'єктів, потенційно шкідливих для навколишнього природного середовища, прогнозувати розвиток його норм, підвищувати наукову обґрунтованість змісту закону [32, с. 123].

У юридичній літературі існують різні підходи до проблем соціальної обумовленості кримінально-правових заборон (різні варіанти систем передумов криміналізації). Так, В.М. Кудрявцев, П.С. Дагель, Г.А. Злобін та ін. у праці «Основания уголовно-правового запрета. Криминализация и декриминализация» [16, с. 151] запропонували систему передумов, які в загальному вигляді можна сформулювати таким чином: 1) принципи, що виражають суспільну необхідність і політичну доцільність встановлення кримінальної відповідальності (це соціальні і соціально-психологічні принципи, що забезпечують соціальну адекватність криміналізації, її припустимість із погляду основних характеристик соціальних систем і процесів суспільного розвитку, відповідності кримінально-правової норми рівню, характеру суспільної свідомості та стану громадської думки); 2) принципи, що визначають вимоги внутрішньої логічної несуперечності системи норм кримінального права (несуперечності між нормами кримінального права і кримінального процесуального права, а також інших галузей права – конституційного, господарського, адміністративного, цивільного земельного та ін.) [16, с. 210].

Першу групу із названої системи утворюють принципи: суспільної небезпечності; відносної поширеності діяння; помірності позитивних і негативних наслідків криміналізації; кримінально політичної адекватності криміналізації [16, с. 210–220]. Другу групу складають такі передумови: конституційної адекватності; системно-правової несуперечливості криміналізації конкретного діяння; міжнародно-правової необхідності і допустимості криміналізації; процесуальної здійсненності переслідування (загально-правові передумови); відсутності прогалин у законі й надмірності заборони; визначеності, єдності термінології та повноти складу (соціально-правової передумови) [16, с. 228–240]. Точку зору з цього питання висвітлена у [7, с. 171]. Цікавою є, на наш погляд, позиція Ю.Е. Пудовкіна щодо системи соціальної обумовленості кримінально-правової заборони, до якої він відносить: соціально-кримінологічні засади кримінально-правової заборони; етичні засади кримінально-правової заборони; міжнародно-правові засади кримінально-правової заборони;

культурно-історичні засади кримінально-правової заборони [15, с. 141–176]. О.В. Зражевський, О.І. Габро до чинників соціальної обумовленості заборон відносять: соціально-економічний; нормативний; кримінологічний; історичний; міжнародно-правовий [13, с. 13–22; 33, с. 254–266].

Стосовно вирішення проблем принципів (чинників, засад, підстав тощо) соціальної обумовленості заборон слід підтримати твердження професора П.А. Вороб'я, який вважає, що з усієї сукупності соціальних чинників кримінально-правової заборони суспільно небезпечного діяння, а в нашому випадку, передбаченого ст. 236 КК України, повинні бути виділені насамперед ті, які безпосередньо викликали необхідність встановлення в законі даної кримінально-правової норми й обумовили її необхідність і важливість сьогодні [34, с. 9].

Слід звернути увагу на те, що всі вищенаведені точки зору не суперечать одна одній, тому, не вдаючись у детальний аналіз різних концептуальних підходів до вирішення проблеми соціальної обумовленості правових норм (заборони), перспективними, на наш погляд, для теорії кримінального права та практики застосування норм права є підходи, які передбачають встановлення чинників обумовленості закону про кримінальну відповідальність [2, с. 21].

Беззаперечно, заслуговують на увагу ті чинники, які були підставою встановлення кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст. 236 КК України. До таких чинників слід віднести: соціально-кримінологічний, який визначає стан розвитку суспільних відносин, що забезпечують умови з охорони стану навколишнього природного середовища, за якого забезпечується запобігання погіршення умов життєдіяльності людини, флори і фауни в частині нормативно визначеного порядку виконання робіт, пов'язаних з експертизою проектів, з проектуванням, будівництвом, експлуатацією об'єктів, потенційно шкідливих для навколишнього природного середовища. Для забезпечення якості й ефективності досліджуваної кримінально-правової заборони (передбаченої ст. 236 КК України) зазвичай найбільше значення має її відповідність соціальним і кримінологічним реаліям. Стверджуючи цю загальновизнану тезу, потрібно визначитися з тим, що, власне, слід розуміти під поняттям «соціальні і кримінологічні реалії» та чи існують вони як такі. У цьому питанні слід погодитися з думкою, що це питання належить до філософії та методології соціальних наук і не може слугувати предметом даного дослідження, але потрібно визнати, що однією із значимих характеристик соціальної науки виступає відносність і суб'єктивність у принципі будь-якого знання про суспільство і те, що вважається соціальною і кримінологічною реальністю для одного водночас може бути сферою фантазії для іншого [15, с. 141]. Враховуючи це, проблема відповідності кримінально-правової заборони соціально-кримінологічній реальності повинна бути трансформована у проблему уявлень про правову заборону, уявлень про суспільство, про соціальну суть злочину, в нашому випадку, передбаченого ст. 236 КК України, і можливостях закону про кримінальну відповідальність у протидії йому. Цю обставину не потрібно розуміти як відмову від сприйняття суспільства як реальності, як принципової непізнаності суспільства і ролі кримінального права в ньому (вона лише покликана підкреслити, що роздуми про соціаль-

но-кримінологічні передумови досліджуваної кримінально-правової норми (ст. 236 КК України) завжди з необхідністю мають визначатися й обмежуватися тими знаннями про суспільство, які доступні досліднику на даному рівні розвитку соціальних наук) [15, с. 341–342].

Отже, ст. 236 КК України і злочин, передбачений нею, являють собою два взаємопов'язаних моменти одного і того ж соціального процесу, приватний випадок єдності і боротьби протилежностей [35, с. 11]. Проте питання щодо того, що являє собою злочин порушення правил екологічної безпеки і як саме він пов'язаний зі ст. 236 КК України, не таке просте, як здається на перший погляд. Як елемент соціальної реальності злочин знаходиться у взаємозв'язку з іншими соціальними феноменами, які виступають як його передумови або наслідки. Принципово важливо, щоб ст. 236 КК України в системі цих взаємозв'язків сприймалася не стільки як генетичний фактор злочину порушення правил екологічної безпеки – інструмент, що офіційно визнає це правопорушення злочином і тому є таким, що породжує його, скільки як явище (норма), що є породженням цього злочину, обумовлене ним. Такий підхід, на наше переконання, змушує визнати, що ст. 236 КК України є засобом реакції на злочин, що має охороняти суспільні відносини, які забезпечують умови з охорони стану навколишнього природного середовища, за якого забезпечується попередження погіршення умов життєдіяльності людини, флори і фауни в частині нормативно визначеного порядку виконання робіт, пов'язаних з експертизою проєктів, з проєктуванням, будівництвом, експлуатацією об'єктів, потенційно шкідливих для навколишнього природного середовища, шляхом запобігання посягання на них, то очевидно, що вона повинна тим більш бути ефективною, чим більш близько, точно і конкретно буде враховувати причини цих злочинів при конструюванні та реалізації цієї статі. З цього випливає, що з'ясування обумовленості заборони передбачає аналіз протиріч суспільного розвитку, що лежить в основі злочинної поведінки [35, с. 12].

У межах з'ясування питання про соціально-кримінологічну обумовленість норми, передбаченої ст. 236 КК України, важливим є розуміння того, що причини цього злочину не обмежуються межами «злої волі» суб'єкта злочину, а включають широке коло обставин, впливати на які кримінальне право, враховуючи обмеженість засобів, що є в його розпорядженні, об'єктивно не в змозі. Як тільки злочинець перестає розглядатися як кінцева причина злочину, як тільки ретроспектива відходить до обставин, які формують поведінку, так відразу кримінальне право усвідомлюється як недостатнє, як лише один із можливих засобів боротьби з діяннями, що є суспільно небезпечними [35, с. 31]. Це стосується й злочину, що нами досліджується. Більше того, сам факт офіційного визнання шкідливого для суспільства правопорушення, в нашому випадку порушення правил екологічної безпеки, й конструювання ст. 236 КК України перетворюється лише в одну з ланок соціальної боротьби з цим злочином. Наявність цього злочину визначає необхідність протидіяти йому, але не потребує встановлення кримінально-правової заборони (ст. 236 КК України). Така заборона з'являється лише у випадку, коли суспільним відносинам, яким заподіюється шкода внаслідок того, що відбувається порушення правил еколо-

гічної безпеки, і загроза завдання шкоди сприймається як достатній привід для застосування кримінальної репресії. Обумовленістю норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за вчинення суспільно-небезпечних діянь, у нашому випадку, передбаченого ст. 236 КК, є небезпека завдання істотної шкоди суспільним відносинам унаслідок поведінки певної категорії людей (ця небезпечність детермінує передбаченою нормою склад злочину і розмір покарання, що слідує за його вчинення) [36, с. 15–16].

Згідно з твердженням В.Д. Філімонова, небезпечність порушення суспільних відносин як безпосередньої обумовленості норм кримінального права визначається двома групами явищ: 1) характером самих суспільних відносин, яким загрожує небезпека, їх станом; 2) обставинами, що характеризують безпосередньо джерело небезпеки (стан, структура, динаміка злочинності, її причини і умови, особа злочинця, що дає змогу визначати ці обставини як кримінологічні передумови кримінально-правової норми) [36, с. 18–19]. Можна погодитися, що в першій групі явищ, що визначають величину небезпеки, порушення суспільних відносин, містяться самі відносини, їх стан, а також ймовірні наслідки дезорганізації цих відносин для забезпечення безпечного і гармонійного розвитку особи, суспільства і держави [15, с. 148]. Проте це питання потребує окремого аналізу.

Отже, передумова криміналізації (соціальна обумовленість) кримінально-правової заборони, передбаченої ст. 236 КК України, полягає у наявності в діянні достатньо високого рівня суспільної небезпечності. Це найголовніший чинник криміналізації, що є вирішальним для віднесення цього діяння до злочинного. Суспільна небезпека вчинення злочину порушення правил екологічної безпеки відображає сутність цього злочину і свідчить «про заподіяння ним істотної шкоди або створення загрози завдання такої шкоди охоронюваним суспільним відносинам» [37, с. 30]. Це об'єктивна риса цього злочину, реальне порушення суспільних відносин. Виразником об'єктивності суспільної небезпеки аналізованого діяння є об'єктивний характер шкоди, яка ним заподіюється.

У юридичній літературі обґрунтовано зазначається, що суспільна небезпека злочинного посягання визначається об'єктивними і суб'єктивними ознаками неоднаково, а саме: визначальними з них є об'єктивні – об'єкт злочину, об'єктивна сторона – небезпека та характер діяння, тяжкість заподіяної шкоди тощо [37, с. 30]. Тобто суспільна небезпека аналізованого діяння визначається і тим, що воно порушує встановлені принципи і форми діяльності суспільного співжиття, діяльності, що стосується правил екологічної безпеки.

Дослідники проблем криміналізації справедливо зауважують, що суспільна небезпечність діяння залежить від способу його вчинення та від інтенсивності посягання [38, с. 24]. Так, М.І. Панов слушно стверджує, що спосіб вчинення злочинів відображає якісну своєрідність виконання посягання і багато в чому визначає характер шкоди, що може бути заподіяна суспільним відносинам, а інтенсивність способу значною мірою позначається на інтенсивності посягання в цілому, що безпосередньо впливає на розмір завданої шкоди, а через неї – на тяжкість наслідків, які настали [39, с. 127–143].

Суспільну небезпечність злочину, передбаченого ст. 236 КК України, зумовлюють і суб'єктивні ознаки, але їх вплив відбувається не безпосередньо, а через об'єктивні ознаки, формуючи зміст діянь особи, яка їх вчиняє [40, с. 100]. Так, одним із критеріїв, що дає змогу оцінити ступінь суспільної небезпеки злочину порушення правил екологічної безпеки, слугує характеристика суб'єкта такого посягання, в тому числі і службової особи. Певні ознаки суб'єкта цього злочину впливають на оцінку ступеня небезпеки цього діяння. Такими ознаками є вік, службове становище, стійкість злочинної установки (судимість) тощо.

Таким чином, враховуючи викладене, можна стверджувати, що рівень суспільної небезпеки цього злочину є цілком достатнім для криміналізації таких діянь.

Сутність відносної поширеності діяння як другої передумови криміналізації (соціальної обумовленості) норми (ст. 236 КК України) полягає в тому, що діяння, яке криміналізується, повинно бути, з одного боку, достатньо поширеним, тобто мати загально-соціальні закономірності, з другого – не повинно бути поширеним надмірно. У науковій літературі загальноприйнято виділяти верхню та нижню межу криміналізації, зокрема це властиво і для досліджуваного злочину. Значення нижньої межі цього процесу полягає в тому, що такі діяння повинні бути відносно поширеними [19, с. 218].

Стосовно злочину, передбаченого ст. 236 КК України, поширеність якого очевидна, можна стверджувати, що така форма протиправної поведінки не є випадковою чи одиничною. Складнішою є оцінка відповідності цього злочину верхній межі криміналізації, зокрема її стан, що потребує додаткового аналізу.

Наука кримінального права стверджує, що марно криміналізувати те, що стало масовою повсякденністю [41, с. 16]. Існуюча в юридичній літературі думка підтверджує, що криміналізація за «запитом» порушує відразу три принципи кримінально-правової політики, а саме: принцип врахування (відповідності) кримінально-правової політики соціально-правовій психології тому, що такий закон не сприймається як відповідний і доцільний; принцип економії кримінально-правової репресії, оскільки до відповідальності притягується невинувато велике число громадян; принцип невідворотності кримінальної відповідальності, оскільки такий закон перестає застосовуватися на практиці [22, с. 20–21].

Коли б злочин, передбачений ст. 236 КК України, став би повсякденним явищем для значної частини населення України, визначення такої поведінки як злочинної призвело б, по-перше, до дискредитації кримінально-правової заборони, оскільки органи кримінальної юстиції не мали б реальної можливості забезпечити його виконання; по-друге, до розмивання меж між злочинною і незлочинною поведінкою, оскільки фактично значна частина членів суспільства була б визнана злочинцями [19, с. 217–218]. Отже, ґрунтуючись на викладеному вище, можна стверджувати, що злочин порушення правил екологічної безпеки (у розумінні чинної ст. 236 КК України) перебуває у наведених межах: хоча його прояви не є поодинокими і випадковими, проте їх не можна віднести до надмірно поширених.

Зміст такої передумови криміналізації, як помірність позитивних і негативних наслідків криміналізації, полягає у домінуванні позитивних соціальних результатів застосування норм кримінального права, передбачених ст. 236 КК України, в нашому випадку, над негативними соціальними наслідками, які неминуче настають від криміналізації тих чи інших діянь [16, с. 220–224].

Як уже зазначалося, в переліку передумов (соціальної обумовленості кримінально-правової норми (ст. 236 КК України)) криміналізації є ще й кримінально-політична адекватність цього процесу, яка містить вимоги щодо її відповідності основним напрямам соціальної та кримінально-правової політики держави Україна, а також характеру правосвідомості та стану громадської думки. Соціальна обумовленість кримінально-правової норми, передбачена ст. 236 КК України, є однією із складових кримінально-правової політики держави, у рамках якої формулюються вихідні вимоги боротьби зі злочинністю з допомогою розробки та реалізації широкого кола запобіжних заходів щодо створення і застосування правових норм матеріального, процесуального і кримінально-виконавчого права, що встановлюють криміналізацію й пеналізацію, а коли у цьому є потреба – декриміналізацію і депеналізацію діянь [42, с. 49].

Заперечуючи політичну домінанту у процесах криміналізації діянь, А.Ф. Зелінський наполягає на тому, що проблема криміналізації та декриміналізації, посилення та пом'якшення санкцій за деякі види злочинів повинні вирішуватись не в руслі політики, що постійно змінюється, а відповідно до визнаних у цивілізованому суспільстві загальнолюдських моральних цінностей, принципів гуманізму, справедливості, законності та милосердя [43, с. 15–16]. Саме тому чіткі чинники соціальної обумовленості кримінально-правових заборон, а також критерії криміналізації повинні безповоротно припинити практику штучного створення нових злочинів, оскільки діяння мають власну правову природу, яку повинен виразити, а не створити законодавець, а протилежне призведе до того, що покарання застосовуватиметься без злочину, буде відбуватися державне свавілля, безглуздо посилюватиметься репресія [44].

Розглядаючи кримінально-політичну адекватність криміналізації злочину, передбаченого ст. 236 КК України, потрібно враховувати те, що кримінально-правові норми, які встановлюють кримінальну відповідальність за порушення правил екологічної безпеки, зважаючи на їх бланкетність, є частиною кримінально-правової політики держави Україна, що є системою принципів, підходів та заходів і визначає ставлення держави, а також суспільства до досліджуваної сфери. Тому правильно розроблена і впроваджена кримінально-правова політика призводить до істотного поліпшення ситуації й надає можливість зменшити негативний вплив на стан досліджуваних відносин.

Нормативний чинник відображає обумовленість кримінально-правової заборони за порушення правил екологічної безпеки нормами Конституції України та іншими галузями законодавства у вказаній сфері, тому важливе значення має аналіз нормативного чинника, який пов'язує аналізоване діяння з кримінально-правовою заборonoю. Цей чинник визначається нормами Конституції України. Так, у ст. 3 Основного Закону наголошується, що «люди-

на, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [45]. Крім того, у ст. 8 Конституції України визначено, що вона «...має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй...» [45]. Конституція України закріплює загальні правові положення з охорони навколишнього природного середовища; галузевий рівень – акти щодо охорони окремих сфер цього середовища; інституціональний – охоплює нормативно-правові акти, що встановлюють принципи, порядок користування та відтворення безпосередньо водних об'єктів, у тому числі і вод моря. Ці чинники обумовлюють подальше вдосконалення екологічного та кримінального законодавства в досліджуваній царині.

Крім того, ці норми (чинники) визначають вимоги внутрішньої логічної несуперечливості заборони, передбаченої ст. 236 КК України, нормам Конституції України. Це системно-правова обумовленість (передумова криміналізації) з'явлення досліджуваної нами норми. Тобто це найважливіша передумова конституційної адекватності, системно-правової несуперечливості криміналізації зазначеного нами діяння. Зміст принципу конституційної адекватності, на наш погляд, полягає в тому, що, відповідно до ст. 8 Конституції України, вона має найвищу юридичну силу [45]. Закони та інші нормативні акти приймаються на підставі Конституції України і мають відповідати їй. Аналогічні положення закріплені й у кримінальному законодавстві, зокрема у ч. 1 ст. 3 КК України зазначається, що Кримінальний кодекс ґрунтується на Конституції України [46].

Оцінюючи характер конституційного регулювання та забезпечення сприятливого навколишнього природного середовища для людини, слід зазначити, що ці питання займають вагомe місце у тексті Основного Закону України як серед основних засад Конституційного ладу України, так і серед інших положень, що стосуються навколишнього природного середовища.

Сутність нормативного чинника існування кримінально-правової заборони, передбаченої ст. 236 КК України, а саме: системно-правової несуперечливості криміналізації цього діяння полягає в з'ясуванні міжгалузевого характеру охорони безпеки виробництва тощо.

Аналіз правових норм, передбачених ст. 236 КК України, свідчить про надання законодавцем, у даному випадку, переваги бланкетній диспозиції, що в цілому відповідає частковій тенденції розвитку чинного законодавства. Про бланкетність диспозиції вказаної статті свідчить відсутність у ній конкретного змісту за наявності посилань на норми інших галузей законодавства і (або) інші нормативні правові акти, в яких цей зміст розкривається [47, с. 245].

Кримінально-правові норми, передбачені ст. 236 КК України, вказують на діяння (в загальних рисах на об'єктивну сторону, на предмет злочину), але їх конкретизація розкривається в інших нормативно-правових актах не кримінально-правового характеру, зокрема, в тих, які встановлюють правові основи

охорони навколишнього природного середовища. Це Закон України від 25 червня 1991 року № 1264-ХІІ «Про охорону навколишнього природного середовища» [48]; Закон України «Про екологічну експертизу» від 9 лютого 1995 року № 45/95-ВР [49]; Закон України «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру» від 8 червня 2000 року № 1809-ІІІ [50]; Закон України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» від 13 липня 2000 року № 1908-ІІІ [51]; Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» від 18 січня 2001 року № 2245-ІІІ [52]; Закон України «Про порядок прийняття рішень про розміщення, проектування, будівництво ядерних установ і об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, які мають загальнодержавне значення» від 8 вересня 2005 року № 2861-ІV [53]; Закон України «Про основи національної безпеки України» від 13 липня 2000 року № 1908-ІІІ [54]. Це також свідчить про таку обумовленість ст. 236 КК України і зазначених нормативних актів, як системно-правова несуперечливість, а отже, й обумовленість криміналізації проаналізованого діяння.

Наведене дає змогу зробити висновок про те, що ст. 236 КК України знаходиться в єдиному блоці з багатьма нормами законодавства, одні з яких регулюють позитивні відносини у досліджуваній сфері, а інші встановлюють відповідальність за порушення цих відносин.

Етичний чинник соціально-правової обумовленості кримінально-правової заборони порушення правил екологічної безпеки є важливою обставиною, що обґрунтовує можливість, зміст і якість кримінально-правової заборони, передбаченої ст. 236 КК України. Він свідчить про дотримання етичних норм при їх конструюванні і застосуванні. Це питання безпосередньо пов'язано з проблемою вибору цінностей і нормативів, якими повинна бути обумовлената яким має відповідати кримінально-правова заборона.

Загальноновизнаним є те, що ефективність кримінально-правової політики знаходиться у прямій залежності від того, наскільки при її реалізації враховується система культурних цінностей. Якщо ця відповідність не дотримується, суспільство, яке поділяє заперечувану кримінально-правовою політикою систему культурних цінностей, стає в цій справі не союзником держави, а, скоріше, його противником, що робить безглуздою спробу держави боротися зі злочинністю, у тому числі і злочинном, передбаченим ст. 236 КК України [55]. Неможливо широко мобілізувати громадян на боротьбу зі злочинністю, якщо населення не дотримується критеріїв оцінки діянь як злочинних, які прийняті законодавцем [55]. Тому криміналізація діянь, внесення інших змін у норми кримінального закону повинні супроводжуватися аналізом культурних цінностей, що поставлені під охорону [56].

Співвідношення норм моралі й аналізованої кримінально-правової заборони свідчить, що саме норми моралі підтверджують заборони, визначені у ст. 236 КК України. Аспект взаємодії моралі і аналізованої кримінально-правової заборони наводить на роздуми про те, чи етично взагалі впливати кримінально-правовими засобами на порушника закону. В існуючих джерелах з кримінального права це питання традиційно висвітлюється й обговорюється в сенсі моральних меж покарання як головного засобу кримінально-правового

впливу на особу [57, с. 28]. Цю проблему С.В. Познишев визначив, як перше основне питання, з яким наука кримінального права повинна починати свої побудови і від вирішення якої залежить саме її існування [57, с. 28]. Ввирішуючи дилему, чим епокарання – благом чи злом, учений зазначає, що вибір повинен бути очевидним. Звісно, що покарання – це зло, застосування якого держава в особі відповідних органів намагається мінімізувати або вирішити проблему злочинності. Цю тезу поділяють фахівці з етики, які стверджують, що покарання – це завжди позбавлення, обмеження, страждання, які одні люди завдають іншим, водночас воно містить моральні характеристики, а тому може бути віднесено до зла [57, с. 14]. При цьому етичне обґрунтування покарання утверджується через цілі, які повинні бути досягнуті внаслідок його застосування. Так, у тому випадку, коли акцентується на загально-попереджувальних аспектах такої міри, то його етичною основою виступає ідея загального блага, яке захищається й охороняється шляхом обмеження інтересів окремих осіб, і якщо за основу ставиться індивідуально-попереджувальна мета покарання, то воно виправдовується необхідністю морального удосконалення особи [58, с. 10].

Слід погодитися з думкою, що покарання може вважатися морально виправданим тільки в тому випадку, коли воно розглядається як засіб досягнення моральних цілей [15, с. 160]. Отже, що мораль здатна детермінувати окремі види кримінально-правових заборон, у тому числі і передбаченої ст. 236 КК України.

Культурно-історичний чинник соціальної обумовленості кримінально-правової заборони, передбаченої ст. 236 КК України. Кримінально-правова заборона повинна також розглядатися як продукт історії і культури конкретного суспільства (вона завжди обумовлена культурно та історично). Слід погодитися з тим, що кримінально-правова заборона сягає своїм генетичним корінням в табу і звичаї, які вироблялися як форми реакції соціуму на шкідливу поведінку деяких його членів, і які повинні були забезпечити необхідні для виживання і розвитку суспільства підпорядкування одних осіб інтересам колективу [14, с. 169]. У наш час відбувається підкорення (підпорядкування) особи, що вчиняє злочин, передбачений ст. 236 КК України, цьому закону через реалізацію покарання. Важливо зауважити, що якби не змінювався зміст досліджуваної нами кримінально-правової заборони, в кожний конкретний відрізок часу він є таким, яким саме і може бути, виходячи з культурно-історичного розвитку суспільства (бути оптимальним у даних умовах).

Отже, культурно-історичний чинник, обумовлюючи кримінально-правову заборону – порушення правил екологічної безпеки, включає в себе вказані вище чинники (передумови) і розглядає їх з точки зору поступального об'єктивно обумовленого певними відрізками історії та суспільно-економічними формаціями, змінами на час прийняття відповідних норм, зміст яких ми досліджуємо в іншій статті.

Міжнародно-правовий чинник соціальної обумовленості кримінально-правової заборони, передбаченої ст. 236 КК України. Слід звернути увагу на те, що у низці чинників цієї заборони важливе місце займають і міжнародно-правові акти, дозвіл на застосування яких дала Верховна Рада України. Слід акцентувати увагу на тому, що загальновизнані принципи і норми міжнародного права, значимість

яких зростає в наш час, мають пріоритет над національним законодавством, а тому відповідність кримінального права України міжнародно-правовим стандартам, в тому числі і норм, передбачених ст. 236 КК України, забезпечує: 1) міжнародне політико-правове визнання кримінально-правової системи України, а отже, і кримінально-правових заборон, у тому числі передбачених ст. 236 КК України; 2) можливість організації ефективного міжнародного співробітництва в кримінально-правовій протидії злочину порушення правил екологічної безпеки; 3) належну якість національних кримінально-правових норм, зокрема ст. 236 КК України, і практики їх застосування, відповідність кримінального права та зазначеної норми високим міжнародним стандартам [15, с. 161].

Можна взяти за основу, запропоновану в літературі класифікацію міжнародно-правових норм, що стосуються чинного кримінального законодавства України: 1) норми, що складають у своїй сукупності стандарти прав людини (гуманітарний стандарт); 2) норми, що складають стандарт безпеки [15, с. 161].

Серед міжнародно-правових актів, що стосуються зазначеної проблеми, слід особливо виділити: Картахенський протокол про безпеку до Конвенції про біологічне різноманіття (Про приєднання до Картахенського протоколу див. Закон № 152-IV (152-15) від 12.09.2002) [59]; Конвенцію про фізичний захист ядерного матеріалу (Відень, 1980 р.) [60]; Конвенцію про охорону біологічного розмаїття від 11 червня 1992 року [61] тощо. Ці та інші міжнародно-правові акти зобов'язують Україну передбачити кримінальну відповідальність за аналізований нами злочин.

Чинні міжнародно-правові акти пов'язані забезпеченням легітимності обмеження прав людини за допомогою покарання, в тому числі і передбаченого санкцією ст. 236 КК України, мають під собою міцний міжнародно-правовий фундамент, що: 1) містить стандарти легітимності покарання – приписи відносно суб'єкта підстав і меж такого обмеження (це лише держава в особі її компетентних органів); 2) передбачає положення, що тільки державі належить виключне повноваження на обмеження прав і свобод людини при формуванні, як і в нашому випадку, і застосуванні кримінально-правової заборони; 3) враховуючи специфіку структури кримінально-правової заборони (передбаченої ст. 236 КК України) дає змогу констатувати, що міжнародно-правові вимоги, дотримання яких її легітимують, звернені як до змісту забороненої поведінки, так і до санкції; 4) будь-яке порушення прав людини в рамках так званих вертикальних відносин особа – держава, як будь-яке посягання, у тому числі зі сторони приватних осіб у рамках так званих горизонтальних відносин людина – людина, правомірно слід розглядати як противоправну поведінку, що допускає кримінально-правову реакцію; 5) будь-які обмеження права людини може складати зміст покарання [15, с. 163–168]. Зазначені питання певною мірою отримали з'ясування у зарубіжних джерелах [62; 63; 64; 65; 66; 67].

Висновок. На підставі викладеного можна зробити висновок, що чинниками соціально-правової обумовленості кримінальної відповідальності за ст. 236 КК України є: 1) соціально-кримінологічний чинник; 2) нормативний чинник; 3) етичний чинник; 4) культурно-історичний чинник; 5) міжнародно-правовий чинник.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Оробець К.М.* Кримінальна відповідальність за незаконне зайняття рибним звіриним або іншим водним добувним промислом: Монографія / К.М. Оробець. – Х. : Право, 2014. – 256 с.
2. *Борисов В.И.* Основные проблемы охраны безопасности производства в уголовном законодательстве Украины: автореф. Дис. ... доктора юрид. наук: спец. 08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право / В.И. Борисов. – Х., 1993. – 34 с.
3. *Кудрявцев В.Н.* Популярная криминология / В.Н. Кудрявцев. – М., 1998. – 164 с.
4. *Филимонов В.Д.* Криминологические основы уголовного права / В.Д. Филимонов. – Томск : Изд-во Томского ун-та, 1981. – 212 с.
5. *Злобин Г.Л.* Некоторые теоретические вопросы криминализации общественно опасных деяний / ГА. Злобин, С.Г. Келина // Проблемы правосудия и уголовного права / [редкол.: А.М. Ларин и др.]. – М. : ИГПАН, 1978. – С. 108–110.
6. *Навроцький В.О.* Кримінальне право України. Особлива частина: [курс лекцій] / В.О. Навроцький. – К. : Знання, 2000. – 771 с.
7. *Коржанский Н.Й.* Объект и предмет уголовно-правовой охраны / Н.Й. Коржанский. – М. : Изд-во Академии МВД СССР, 1980. – 248 с.
8. *Тоболкин П.С.* Социальная обусловленность уголовно-правовых норм / П.С. Тоболкин. – Свердловск: Изд-во Свердловского ун-та, 1983. – 166 с.
9. *Глистин В.К.* Охрана природы по советскому уголовному праву [текст]: Автореф. дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право / В.К. Глистин. – Ленингр. гос. ун-та, 1966. – 26 с.
10. *Коган В.М.* Изучение эффективности уголовно-правовых норм: аспекты и уровни анализа [Текст] / В.М. Коган // Проблемы правосудия и уголовного права. – М. : Ин-т государства и права АН СССР, 1978. – 293 с.
11. *Борисов В.И.* До питання про сутність кримінально-правової характеристики злочинів [текст] / В.І. Борисов, О.О. Пашенко // Вісн. Акад. прав, наук України. – Х. : Право. 2005. – С. 179–190.
12. *Матвійчук В.К.* Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища: проблеми законодавства, теорії та практики: дис. д-ра юрид. наук: спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право / В.К. Матвійчук. – К. : ВНЗ «Національна академія управління», 2008. – 511 с.
13. *Зражевський О.В.* Кримінально-правова характеристика порушення законодавства про захист рослин: дис. канд. юрид. наук: 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право / Олег Валентинович Зражевський. – К. : Київський національний університет внутрішніх справ, 2010. – 237 с.
14. *Харь І.О.* Кримінально-правова охорона атмосферного повітря: Монографія / І.О. Харь. – К. : ВНЗ «Національна академія управління», 2011. – 192 с.
15. *Пудовкин Ю.Е.* Учение об основах уголовного права: [лекции]. – М. : Юрлитинформ, 2012. – 240 с.
16. Основания уголовно-правового запрета: криминализация и декриминализация / Под ред. В.Н. Кудрявцева, А.М. Яковлева. – М. : Наука, 1982. – 304 с.
17. *Горшенков А.Г.* Преступность как социальный феномен / Л.Г. Горшенков, Г.Г. Горшенков, Г.Н. Горшенков // Философия права. – 2004. – № 2. – С. 70–80.
18. *Хавронюк М.І.* Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації: дис. доктора

юрид. наук: спец. 12.00.08 – кримінальне право та криминологія: кримінально-виконавче право / М.І. Хавронюк. – К., 2007 – 562 с.

19. *Турлова Ю.А.* Криминологічна характеристика браконьєрства в Україні та протидія злочинам: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право / Ю.А. Турлова. – К.: Інститут держави та права ім. В.М. Корецького Національної академії наук України, 2011. – 244 с.

20. *Закалюк А.П.* Курс сучасної української криминології: теорія і практика: У 3-х кн. / А.П. Закалюк. – Кн. 2: Криминологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. – К.: Видавничий дім «ІнЮре», 2007 – 712 с.

21. *Кудрявцев В.Н.* Криминология и проблемы криминализации / В.Н. Кудрявцев, В.Е. Эминов // Журнал российского права. – 2004. – № 12. – С. 46–50.

22. *Фріс П.Л.* Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми: Монографія / П.Л. Фріс. – К.: Атіка, 2005. – 332 с.

23. *Дагель П.С.* Уголовная политика: управление борьбой с преступностью / П.С. Дагель // Проблемы социологии уголовного права. – М., 1984. – С. 37–43.

24. *Злобин Г.А.* Некоторые теоретические вопросы криминализации общественно опасных деяний / Г.А. Злобин, С.Г. Келина // Проблемы правосудия и уголовного права [редкол.: А.М. Ларин и др.] – М.: ИГПАН, 1978. – С. 108–110.

25. *Клочков В.* Уголовная политика и уголовное право / В. Клочков // Соц. законность. – 1997. – С. 62–65.

26. *Назыев Б.И.* Теоретические проблемы криминализации: автореф. дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 – уголовное право и криминология: уголовно-исполнительное право / Б.И. Назыев. – Баку, 2000. – 24 с.

27. *Лопатин В.А.* Проблемы криминализации экологических правонарушений: автореф. Дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 – уголовное право и криминология: уголовно-исполнительное право / В.А. Лопатин. – Л., 1991. – 20 с.

28. *Айдаров Й.Н.* О профилактической политике и её роли в борьбе с преступностью / Й.Н. Айдаров // Вопросы борьбы с преступностью. – М.: ВИП, 1988. – Вып. 47. – С. 106–109.

29. *Сюй Дисинь* Экологические проблемы Китая: сокр.; пер. с кит. / ред., предисл. Л.В. Ушакова]. – М.: Прогресс, 1990. – 232 с.

30. *Матвійчук В.К.* Екологічна політика в системі державного управління національним господарством: Монографія / В.К. Матвійчук, Ю.О. Чугаєнко, О.І. Савенков. – К.: ВНЗ «Національна академія управління», 2013. – 198 с.

31. *Хашимов А.А.* Уголовно-правовая охрана рыбных запасов в РСФСР: автореф. дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 – уголовное право и криминология: уголовно-исполнительное право / А.А. Хашимов. – Свердловск, 1981. – 22 с.

32. *Кригер Г.А.* Проблемы социальной обусловленности закона / Г.А. Кригер, Н.Ф. Кузнецова // XXV съезд и дальнейшее укрепление социалистической законности. – М., 1977. – С. 113–123.

33. *Габро О.І.* Державний захист та забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у судочинстві, за законодавством України / О.І. Габро, Н.С. Карпов // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика) / Міжвідомчий науково-дослідний центр з проблем боротьби з організованою злочинністю. – К., 2007. – № 17. – С. 254–266.

34. *Воробей П.А.* Кримінальна відповідальність за незаконну торговельну діяльність: Монографія / П.А. Воробей. – К.: Українська академія внутрішніх справ, 1996. – 116 с.

35. Коган В.М. Социальный механизм уголовно-правового воздействия / В.М. Коган. – М. : Изд-во «Наука», 1983. – 184 с.
36. Филимонов В.Д. Криминологические основы уголовного права / В.Д. Филимонов. – Томск : Изд-во Томского ун-та, 1981. – 156 с.
37. Марцева Л.И. Диалектика и вопросы теории уголовного права / А.И. Марцева. – Красноярск : Изд-во Красноярск. ун-та, 1990. – 86 с.
38. Сабитов Р.А. Общественная опасность как критерий криминализации / Р.А. Сабитов // Актуальные проблемы криминализации и декриминализации общественно опасных деяний: сб. научных трудов. – Омск : Изд-во Омской высшей школы милиции, 1980. – С. 20–25.
39. Панов Н.И. Способ совершения преступления и уголовная ответственность / Н.И. Панов. – Харьков: Выща школа, 1982. – 161 с.
40. Кудрявцев В.Н. Объективная сторона преступления / В.Н. Кудрявцев. – М. : Госюриздат, 1960. – 244 с.
41. Лунев В.В. Преступность XX века. Мировые, региональные и российские тенденции / В.В. Лунев; предисл. В.Н. Кудрявцева. – М. : НОРМА, 1997. – 525 с.
42. Загородников Н.И. Направление изучения советского уголовного права / Н.И. Загородников, Н.А. Стручков // Сов. государство и право. – 1981. – № 7. – С. 48–56.
43. Зелинский А.Ф. Криминальная психология: Науч. практ. изд. / А.Ф. Зелинский. – К. : Юринком Интер, 1999. – 240 с.
44. Вицин С.Е. О научно-правовых предпосылках ограничения преступности как негативно отклоняющегося поведения / С.Е. Вицин [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://sartraccs.ru/i.php?oper=read_file&filename=Pub/vicin%2823-05-05%29.htm.
45. Конституція України прийнята 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
46. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
47. Гаухман Л.Д. Квалификация преступлений: закон, теория, практика / Л.Д. Гаухман. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : А.О. «Центр. юр. инфор.», 2003. – 448 с.
48. Про охорону навколишнього природного середовища [Текст] : Закон України від 25 червня 1991 року № 1264-ХІІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41 – Ст. 546.
49. Про екологічну експертизу [Текст] : Закон України від 9 лютого 1995 року № 45/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 8. – Ст. 54.
50. Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру [Текст] : Закон України від 8 червня 2000 року № 1809-ІІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 40. – Ст. 337.
51. Про зону надзвичайної екологічної ситуації [Текст] : Закон України від 13 липня 2000 року № 1908-ІІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 42. – Ст. 348.
52. Про об'єкти підвищеної небезпеки [Текст] : Закон України від 18 січня 2001 року № 2245-ІІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 15. – Ст. 73.
53. Про порядок прийняття рішень про розміщення, проектування, будівництво ядерних установ і об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, які мають загальнодержавне значення [Текст] : Закон України від 8 вересня 2005 року № 2861-ІV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 51. – Ст. 555.

54. Про основи національної безпеки України [Текст]: Закон України від 19 червня 2003 року № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.

55. Роль культурных ценностей в уголовно-правовом регулировании [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.preiskurant.ru/stati/rol-kulturnyx-cennostej-v-ugolovno-pravovom-regulirovanii.html>.

56. *Познышев С.В.* Основные начала науки уголовного права / С.В. Познышев. – М., 1907. – 234 с.

57. *Блюхер А.Ф.* Этические основания и аргументы в теориях правового наказания: автореф. Дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 – уголовное право и криминология: уголовно-исполнительное право / А.Ф. Блюхер. – Москва, 2009. – 22 с.

58. *Бундаева О.А.* Нравственные основания наказания: автореф. Дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 – уголовное право и криминология: уголовно-исполнительное право / О.А. Бундаева. – Саранск, 2009. – 21 с.

59. Картахенський протокол про безпеку до Конвенції про біологічне різноманіття (Про приєднання до Картахенського протоколу див. Закон № 152-IV (152-15) від 12.09.2002) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_935.

60. Конвенція про фізичний захист ядерного матеріалу (Відень, 1980 р.) / Набуття чинності для України: 05.08.1993 / Офіційний вісник України – 2005. – № 29. – Ст. 1762.

61. Про приєднання України до Конвенції про охорону біологічного різноманіття [Текст]: Закон України від 29 листопада 1994 року № 257/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 49. – Ст. 433.

62. The Polish Penal Code / edited by candidate of law, assistant professor A.I. Lukashov, and D.J., prof. N.F. Kuznetsova; introduction by candidate of law, assistant professor A.I. Lukashov and candidate of law E.A. Sarkisova, translated from Polish by D.A. Barilovitch. – St. Petersburg: «Yuridichesky Center Press», 2001. – 234 p.

63. The Latvian Penal Code / edited and introduction by candidate of law A.I. Lukashov and candidate of law E.A. Sarkisova, translated from Latvian by candidate of law A.I. Lukashov – St. Petersburg: «Yuridichesky Center Press», 2001. – 313 p.

64. The Estonian Penal Code / edited and translated by V.V. Zapevalov, introduction by candidate of law, assistant professor of St-PSU № 1 Matsnev. – St. Petersburg: «Yuridichesky Center Press», 2001 – 262 p.

65. The Swiss Penal Code / Preface by a member of the Council of Federation the Federal Assembly of the RF. N. Volkov; edited, translated from German, and introduction by Candidate of Law A.V. Serebrennikova. – St. Petersburg: «Yuridichesky Center Press», 2002. – 366 p.

66. Criminal Legislation of Norway / Edited and introductory article by Doctor of Law, professor Yn. V. Golik; translated from Norwegian A.V. Zhmenya. – St. Petersburg: «Yuridichesky Center Press», 2002. – 366 p.

67. The Bulgarian Penal Code / edited by candidate of Law, assistant professor A.I. Lukashov; introduction by Y.I. Aidarov. – St. Petersburg: «Yuridichesky Center – Press», 2001. – 298 p.

REFERENCES

1. *Orobets K.M.* Kryminalna vidpovidalnist za nezakonne zainiattia rybnym zvirynym abo inshym vodnym dobuvnym promyslom: Monohrafiia / K.M. Orobets. – Kh.: Pravo, 2014. – 256 s.

2. *Borisov V.I.* Osnovnye problemy ohrany bezopasnosti proizvodstva v ugovornom zakonodatel'stve Ukrainy: avtoref. Dis. ... doktora jurid. nauk: spec. 08 – ugovornoe pravo i kriminologija; ugovorno-ispolnitel'noe pravo / V.I. Borisov. – H., 1993. – 34 s.

3. *Kudrjavcev V.N.* Populjarnaja kriminologija / V.N. Kudrjavcev. – M., 1998. – 164 s.

4. *Filimonov V.D.* Kriminologicheskie osnovy ugovornogo prava / V.D. Filimonov. – Tomsk : Izd-vo Tomskogo un-ta, 1981. – 212 s.

5. *Zlobin G.L.* Nekotorye teoreticheskie voprosy kriminalizacii obshhestvenno opasnyh dejanij / G.A. Zlobin, S.G. Kelina // Problemy pravosudija i ugovornogo prava / [redkol.: A.M. Larin i dr.]. – M. : IGPAN, 1978. – S. 108–110.

6. *Navrotskyi V.O.* Kryminalne pravo Ukrainy. Osoblyva chastyna: [kurs leksii] / V.O. Navrotskyi. – K. : Znannia, 2000. – 771 s.

7. *Korzhan'skij N.J.* Obekt i predmet ugovorno-pravovoj ohrany / N.J. Korzhan'skij. – M. : Izd-vo Akademii MVD SSSR, 1980. – 248 s.

8. *Tobolkin P.C.* Social'naja obuslovlennost' ugovorno-pravovyh norm / P.S. Tobolkin. – Sverdlovsk : Izd-vo Sverdlovskogo un-ta, 1983. – 166 s.

9. *Glistin V.K.* Ohrana prirody po sovet'skomu ugovornomu pravu [tekst]: Avtoref. dis. kand. jurid. nauk: spec. 12.00.08 – ugovornoe pravo i kriminologija; ugovorno-ispavitel'noe pravo / V.K. Glistin. – Leningr. gos. un-ta, 1966. – 26 s.

10. *Kogan V.M.* Izuchenie jeffektivnosti ugovorno-pravovyh norm: aspekty i urovni analiza [Tekst] / V.M. Kogan // Problemy pravosudija i ugovornogo prava. – M. : In-t gosudarstva i prava AN SSSR, 1978. – 293 s.

11. *Borysov B.I.* Do pytannia pro sutnist kryminalno-pravovoi kharakterystyky zlochyniv [tekst] / V.I. Borysov, O.O. Pashchenko // Visn. Akad. prav, nauk Ukrainy. – Kh. : Pravo. 2005. – S. 179–190.

12. *Matviichuk V.K.* Kryminalno-pravova okhrona navkolysnogo pryrodnoho seredovyscha: problemy zakonodavstva, teorii ta praktyky: dys. d-ra yuryd. nauk: spetsialnist 12.00.08 – kryminalne pravo ta kryminolohiia; kryminalno-vykonavche pravo / V.K. Matviichuk. – K. : VNZ «Natsionalna akademiia upravlinnia», 2008. – 511 s.

13. *Zrazhevskiy O.V.* Kryminalno-pravova kharakterystyka porushennia zakonodavstva pro zakhyst roslyn: dys. kand. yuryd. nauk: 12.00.08 – kryminalne pravo ta kryminolohiia; kryminalno-vykonavche pravo / Oleh Valentynovych Zrazhevskiy. – K. : Kyivskiy natsionalnyi universytet vnutrishnikh sprav, 2010. – 237 s.

14. *Khar I.O.* Kryminalno-pravova okhrona atmosferneho povitria: Monohrafiia / I.O. Khar. – K. : VNZ «Natsionalna akademiia upravlinnia», 2011. – 192 s.

15. *Pudovkin Ju.E.* Uchenie ob osnovah ugovornogo prava: [leksii]. – M. : Jurlit-inform, 2012. – 240 s.

16. Osnovaniya ugovorno-pravovogo zapreta: kriminalizacija i dekriminalizacija / Pod red. V.N. Kudrjavceva, A.M. Jakovleva. – M. : Nauka, 1982. – 304 s.

17. *Gorshenkov A.G.* Prestupnost' kak social'nyj fenomen / L.G. Gorshenkov, G.G. Gorshenkov, G.N. Gorshenkov // Filosofija prava. – 2004. – № 2. – S. 70–80.

18. *Khavroniuk M.I.* Kryminalne zakonodavstvo Ukrainy ta inshykh derzhav kontynentalnoi Yevropy: porivnialnyi analiz, problemy harmonizatsii: dys. doktora yuryd. nauk: spets. 12.00.08 – kryminalne pravo ta kryminolohiia; kryminalno-vykonavche pravo / M.I. Khavroniuk. – K., 2007 – 562 s.

19. *Turlova Yu.A.* Kryminolohichna kharakterystyka brakonierstva v Ukraini ta protydiia zlochynam: dys. ... kand. yuryd. nauk: spets. 12.00.08 – kryminalne pravo ta kryminolohiia; kryminalno-vykonavche pravo / Yu.A. Turlova. – K. : Instytut derzhavy ta prava im. V.M. Koretskoho Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy, 2011. – 244 s.

20. *Zakaliuk A.P.* Kurs suchasnoi ukrainskoi kryminolohii: teoriia i praktyka: U 3-kh kn. / A.P. Zakaliuk. – Kn. 2: Kryminolohichna kharakterystyka ta zapobihannia vchynenniu okremykh vydiv zlochyniv. – K. : Vydavnychi dim «InYure», 2007 – 712 s.
21. *Kudrjavcev V.N.* Kriminologija i problemy kriminalizacii / V.N. Kudrjavcev, V.E. Jeminov // Zhurnal rossijskogo prava. – 2004. – № 12. – S. 46–50.
22. Fris P.L. Kryminalno-pravova polityka Ukrainkoi derzhavy: teoretychni, istorychni ta pravovi problemy: Monohrafiia / P.L. Fris. – K. : Atika, 2005. – 332 s.
23. *Dagel P.S.* Ugolovnaia politika: upravlenie bor'boj s prestupnost'ju / P.S. Dagel // Problemy sociologii ugolovnoho prava. – M., 1984. – S. 37 – 43.
24. *Zlobin G.A.* Nekotorye teoreticheskie voprosy kriminalizacii obshhestvenno opasnykh dejanij / G.A. Zlobin, S.G. Kelina // Problemy pravosudija i ugolovnoho prava / [redkol.: A.M. Larin i dr.] – M. : IGPAN, 1978. – S. 108–110.
25. *Klochkov V.* Ugolovnaia politika i ugolovnoe pravo / V. Klochkov // Soc. zakonnost'. – 1997. – S. 62–65.
26. *Nazyev B.I.* Teoreticheskie problemy kriminalizacii: avtoref. dis. kand. jurid. nauk: spec. 12.00.08 – ugolovnoe pravo i kriminologija: ugolovno-ispolnitel'noe pravo / B.I. Nazyev. – Baku, 2000. – 24 s.
27. *Lopatin V.A.* Problemy kriminalizacii jekologicheskikh pravonarushenij: avtoref. Dis. ... kand. jurid. nauk: spec. 12.00.08 – ugolovnoe pravo i kriminologija: ugolovno-ispolnitel'noe pravo / V.A. Lopatin. – L., 1991. – 20 s.
28. *Ajdarov J.N.* O profilakticheskoi politike i ejo roli v bor'be s prestupnost'ju / J.N. Ajdarov // Voprosy bor'by s prestupnost'ju. – M. : VIP, 1988. – Vyp. 47. – S. 106–109.
29. *Sjuij Disin'* Jekologicheskie problemy Kitaja: sokr.; per. s kit. / red., predisl. L.V. Ushakova]. – M. : Progress, 1990. – 232 s.
30. *Matviichuk V.K.* Ekologichna polityka v systemi derzhavnogo upravlinnia natsionalnym hospodarstvom: Monohrafiia / V.K. Matviichuk, Yu.O. Chuhaienko, O.I. Savenkov. – K. : VNZ «Natsionalna akademiia upravlinnia», 2013. – 198 s.
31. *Hashimov A.A.* Ugolovno-pravovaja ohrana rybnykh zapasov v RSFSR: avtoref. dis. kand. jurid. nauk: spec. 12.00.08 – ugolovnoe pravo i kriminologija: ugolovno-ispolnitel'noe pravo / A.A. Hashimov. – Sverdlovsk, 1981. – 22 s.
32. *Kruger G.A.* Problemy social'noj obuslovlennosti zakona / G.A. Kriger, N.F. Kuznecova // XXV sezd i dal'nejshee ukreplenie socialisticheskoi zakonnosti. – M., 1977. – S. 113–123.
33. *Habro O.I.* Derzhavnyi zakhyst ta zabezpechennia bezpeky osib, yaki berut uchast u sudochynstvi, za zakonodavstvom Ukrainy / O.I. Habro, N.S. Karpov // Borotba z orhanizovanoi zlochynnistiu i koruptsiieiu (teoriia i praktyka) / Mizhvidomchy naukovko-doslidnyi tsentr z problem borotby z orhanizovanoi zlochynnistiu. – K., 2007. – № 17. – S. 254–266.
34. *Vorobei P.A.* Kryminalna vidpovidalnist za nezakonnu torhovelnu diialnist: Monohrafiia / P.A. Vorobei. – K. : Ukrainska akademiia vnutrishnikh sprav, 1996. – 116 s.
35. *Kogan V.M.* Social'nyj mehanizm ugolovno-pravovogo vozdejstvija / V.M. Kogan. – M. : Izd-vo «Nauka», 1983. – 184 s.
36. *Filimonov V.D.* Kriminologicheskie osnovy ugolovnoho prava / V.D. Filimonov. – Tomsk : Izd-vo Tomskogo un-ta, 1981. – 156 s.
37. *Marceva L.I.* Dialektika i voprosy teorii ugolovnoho prava / A.I. Marceva. – Krasnojarsk: Izd-vo Krasnojarsk. un-ta, 1990. – 86 s.
38. *Sabitov R.A.* Obshhestvennaja opasnost' kak kriterij kriminalizacii / R.A. Sabitov // Aktual'nye problemy kriminalizacii i dekriminalizacii obshhestvenno opasnykh dejanij: sb. nauchnykh trudov. – Omsk : Izd-vo Omskoj vysshej shkoly milicii, 1980. – S. 20–25.

39. *Panov N.I.* Sposob sovershenija prestuplenija i ugovolnaja otvetstvennost' / N.I. Panov. – Har'kov : Vyshha shkola, 1982. – 161 s.

40. *Kudrjavcev V.N.* Obektivnaja storona prestuplenija / V.N. Kudrjavcev. – M. : Gosjurizdat, 1960. – 244 s.

41. *Lunev V.V.* Prestupnost' XX veka. Miroye, regional'nye i rossijskie tendencii / V.V. Lunev; predisl. V.N. Kudrjavceva. – M. : NORMA, 1997. – 525 s.

42. *Zagorodnikov N.I.* Napravlenie izuchenija sovet'skogo ugovolnogo prava / N.I. Zagorodnikov, N.A. Struchkov // Sov. gosudarstvo i pravo. – 1981. – № 7. – S. 48–56.

43. *Zelinskij A.F.* Kriminal'naja psihologija: Nauch. prakt. izd. / A.F. Zelinskij. – K. : Jurinkom Inter, 1999. – 240 s.

44. *Vicin S.E.* O nauchno-pravovykh predposylkah ogranichenija prestupnosti kak negativno otklonjajushhegosja povedenija / S.E. Vicin [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: http://sartracc.ru/i.php?oper=read_file&filename=Pub/vicin%2823-05-05%29.htm.

45. Konstytutsiia Ukrainy pryiniata 28 chervnia 1996 roku // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 1996. – № 30. – St. 141.

46. Kryminalnyi kodeks Ukrainy vid 05.04.2001 // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 2001. – № 25–26. – St. 131.

47. *Gauhman L.D.* Kvalifikacija prestuplenij: zakon, teoriia, praktyka / L.D. Gauhman. – 2-e izd., pererab. i dop. – M. : A.O. «Centr. jur. infor.», 2003. – 448 s.

48. Pro okhoronu navkolysznoho pryrodnoho seredovyshcha [Tekst]: Zakon Ukrainy vid 25 chervnia 1991 roku № 1264- XIII // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 1991. – № 41 – St. 546

49. Pro ekolohichnu ekspertyzu [Tekst]: Zakon Ukrainy vid 9 liutoho 1995 roku № 45/95-VR // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 1995. – № 8. – St. 54.

50. Pro zakhyst naselennia i terytorii vid nadzvychainykh sytuatsii tekhnohennoho ta pryrodnoho kharakteru [Tekst]: Zakon Ukrainy vid 8 chervnia 2000 roku № 1809-III // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 2000. – № 40. – St. 337.

51. Pro zonu nadzvychainoi ekolohichnoi sytuatsii [Tekst]: Zakon Ukrainy vid 13 lypnia 2000 roku № 1908-III // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 2000. – № 42. – St. 348.

52. Pro obiekty pidvyshchenoi nebezpeky [Tekst]: Zakon Ukrainy vid 18 sichnia 2001 roku № 2245-III // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 2001. – № 15. – St. 73.

53. Pro poriadok pryiniattia rishen pro rozmishchennia, proektuvannia, budivnytstvo yadernykh ustanov i obektiv, pryznachenykh dlia povodzhennia z radioaktyvnymy vidkhodamy, yaki maiut zahalnodержавne znachennia [Tekst]: Zakon Ukrainy vid 8 veresnia 2005 roku № 2861-IV // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 2005. – № 51. – St. 555.

54. Pro osnovy natsionalnoi bezpeky Ukrainy [Tekst]: Zakon Ukrainy vid 19 chervnia 2003 roku № 964-IV // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 2003. – № 39. – St. 351.

55. Rol' kul'turnykh cennostej v ugovolno-pravovom regulirovanii [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: <http://www.preiskurant.ru/stati/rol-kulturnyx-cennostej-v-ugolovno-pravovom-regulirovanii.html>.

56. *Poznyshev S.V.* Osnovnye nachala nauki ugovolnogo prava / S.V. Poznyshev. – M., 1907. – 234 s.

57. *Bljuher A.F.* Jeticheskie osnovanija i argumenty v teorijah pravovogo nakazanija: avtoref. Dis. ... kand. jurid. nauk: spec. 12.00.08 – ugovolnoe pravo i kriminologija: ugovolno-ispolnitel'noe pravo / A.F. Bljuher. – Moskva, 2009. – 22 s.

58. *Bundaeva O.A.* Nravstvennye osnovanija nakazanija: avtoref. Dis. ... kand. jurid. nauk: spec. 12.00.08 – ugovolnoe pravo i kriminologija: ugovolno-ispolnitel'noe pravo / O.A. Bundaeva. – Saransk, 2009. – 21 s.

59. Kartakhenskyi protokol pro bezpeku do Konventsii pro biolohichne riznomanittia (Pro pryiednannia do Kartakhenskoho protokolu dyv. Zakon № 152-IV (152-15) vid 12.09.2002) [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_935.

60. Konventsiiia pro fizychnyi zakhyst yadernoho materialu (Viden, 1980 r.) / Nabuttia chynnosti dlia Ukrainy: 05.08.1993 / Ofitsiyni visnyk Ukrainy – 2005. – № 29. – St. 1762.

61. Pro pryiednannia Ukrainy do Konventsii pro okhoronu biolohichnoho riznomanittia [Tekst]: Zakon Ukrainy vid 29 lystopada 1994 roku № 257/94-VR // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 1994. – № 49. – St. 433.

62. The Polish Penal Code / edited by candidate of law, assistant professor A.I. Lukashov, and D.J., prof. N.F. Kuznetsova; introduction by candidate of law, assistant professor A.I. Lukashov and candidate of law E.A. Sarkisova, translated from Polish by D.A. Barilovitch. – St. Petersburg : «Yuridichsky Center Press», 2001. – 234 p.

63. The Latvian Penal Code / edited and introduction by candidate of law A.I. Lukashov and candidate of law E.A. Sarkisova, translated from Latvian by candidate of law A.I. Lukashov – St. Petersburg : «Yuridichsky Center Press», 2001. – 313 p.

64. The Estonian Penal Code / edited and translated by V.V. Zapevalov, introduction by candidate of law, assistant professor of St-PSU № 1 Matsnev. – St. Petersburg : «Yuridichsky Center Press», 2001 – 262 p.

65. The Swiss Penal Code / Preface by a member of the Council of Federation the Federal Assembly of the RF. N. Volkov; edited, translated from German, and introduction by Candidate of Law A.V. Serebrennikova. – St. Petersburg : «Yuridichsky Center Press», 2002. – 366 p.

66. Criminal Legislation of Norway / Edited and introductory article by Doctor of Law, professor Yn. V. Golik; translated from Norwegian A.V. Zhmenya. – St. Petersburg : «Yuridichsky Center Press», 2002. – 366 p.

67. The Bulgarian Penal Code / edited by candidate of Law, assistant professor A.I. Lukashov; introduction by Y.I. Aidarov. – St. Petersburg : «Yuridichsky Center – Press», 2001. – 298 p.

Матвійчук В.К. Соціально-правова обумовленість кримінально-правової заборони, передбаченої статтею 236 Кримінального кодексу України

У статті проведено дослідження соціально-правової обумовленості кримінально-правової заборони, передбаченої статтею 236 Кримінального кодексу України. Проаналізовано існуючі погляди на соціально-правову обумовленість кримінально-правової заборони та визначено такі її чинники: соціально-кримінологічний, нормативний, етичний, культурно-історичний, міжнародно-правовий.

Ключові слова: соціально-правова обумовленість, заборона, соціально-кримінологічний чинник, культурно-історичний чинник, етичний чинник, нормативний чинник, міжнародно-правовий чинник, криміналізація.

Матвейчук В.К. Социально-правовая обусловленность уголовно-правового запрета, предусмотренного статьей 236 Уголовного кодекса Украины

В статье проведено исследование социально-правовой обусловленности уголовно-правового запрета, предусмотренного статьей 236 Уголовного кодекса Украины. Проанализированы существующие взгляды на социально-правовую обусловленность уголовно-правового запрета и определены следующие ее факторы: социально-крими-

нологический, нормативный, этический, культурно-исторический, международно-правовой.

Ключевые слова: социально-правовая обусловленность, запрет, социально-криминологический фактор, культурно-исторический фактор, этический фактор, нормативный фактор, международно-правовой фактор, криминализация.

Matviychuk V. Social-Legal Conditionality of the Criminal Prohibition provided for under Article 236 of the Criminal Code of Ukraine

In this article the research of the social-legal conditionality of the criminal prohibition provided for under Article 236 of the Criminal Code of Ukraine is made. The author inquired into existing points of view on the social-legal conditionality of the criminal prohibition and stated the following factors of it: social-criminological, normative, ethical, culture-historical, international-legal.

Keywords: Social-Legal Conditionality; Prohibition; Social-Criminological Factor; Culture-Historical Factor; Ethical Factor; Normative Factor; International-Legal Factor; Criminalization

Стаття надійшла до редакції 07.12.2016.